



Sylwia Melka

konsultant

w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Kaliszu

Rodzina – mój świat

Scenariusz lekcji wychowania do życia w rodzinie

w szkole ponadpodstawowej

Czas: 45 minut

Cele ogólne:

- Wzrost wiedzy na temat mechanizmów psychologicznych rodziny dysfunkcyjnej.
- Rozpoznanie i przełamanie stereotypów dotyczących szukania pomocy w sytuacjach trudnych.

Cele szczegółowe:

- Uczeń definiuje, czym jest rodzina i jakie są typy struktury rodziny.
- Uczeń rozpoznaje swoją rolę w rodzinie.
- Uczeń rozumie, na czym polega odpowiedzialność wszystkich członków za atmosferę panującą w rodzinie.
- Uczeń wie, gdzie znaleźć pomoc w trudnych sytuacjach rodzinnych.

Metody: śnieżna kula, Design Thinking, runda bez przymusu, dyskusja

Formy organizacyjne: praca w grupach, praca w parach

Środki dydaktyczne:

- Kolorowe karteczki samoprzylepne, Gra na emocjach (Wydawnictwo Nasza Księgarnia), kartki flipchart, markery, kartki A4, długopisy, guziki w czterech kolorach.
- Załącznik nr 1: Drzewo genealogiczne Dulskich.
- Załącznik nr 2: Cechy rodziny Dulskich.
- Załącznik nr 3: Miejsca, gdzie można szukać pomocy.

Krótką informacją o lekcji:

Lekcja stanowi propozycję włączenia się nauczycieli wychowania do życia w rodzinie w akcję Narodowego Czytania. Lekcja realizowana zgodnie z podstawą programową przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie po zapoznaniu się uczniów z dramatem Gabrieli Zapolskiej. „Moralność pani Dulskiej”.



Zalecana literatura

- Chwalińska Justyna, *Kryzys ojcostwa w rodzinach dysfunkcyjnych*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2017, nr 7, s. 3-11.
- Ciszewska Katarzyna, Sandra Żyża, *Wspomaganie szkół w zakresie interwencji kryzysowej*, Warszawa 2016.
- Dąbrowska Anna, *Dorosłe dzieci z rodzin dysfunkcyjnych, czyli kilka słów funkcjonowaniu oraz konsekwencjach życia w nieprawidłowym środowisku wychowawczym*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2018, nr 3, s. 3-15.
- Hurło Lucyna, *Dziecko w polskiej rodzinie dysfunkcyjnej*, Olsztyn 2010.
- Kozak Stanisław, *Patologia analfabetyzmu emocjonalnego: przyczyny i skutki braku empatii w rodzinie i w środowisku pracy*, Warszawa 2012.
- *Rodzina jako wartość: wzory, modele, redefinicje*, pod red. Wojciecha Muszyńskiego, Toruń 2015.
- Sunderland Margot, *Odwrócona relacja: kiedy problemy rodziców zabierają dzieciństwo*, Sopot 2019.

Informacja o autorce

SYLWIA MELKA – ukończyła studia wyższe na Uniwersytecie Zielonogórskim o kierunku pedagogika opiekuńczo-wychowawcza oraz resocjalizacja niedostosowanych społecznie. Pracowała na stanowisku pedagoga szkolnego w Zespole Szkół nr 7 w Kaliszu. Obecnie pracuje w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Kaliszu jako kierownik Pracowni Doradztwa oraz Sieci Współpracy i Samokształcenia, nauczyciel konsultant oraz pedagog szkolny w Szkole Podstawowej w Stobnie. Od dwudziestu lat prowadzi zajęcia wychowawcze i profilaktyczne z dziećmi i młodzieżą, Treningi Umiejętności Społecznych, spotkania z rodzicami oraz szkolenia i konsultacje dla nauczycieli w zakresie profilaktyki i wychowania. Przez trzy lata prowadziła zajęcia ze studentami w kaliskim Studium Doskonalenia Menedżerów Oświaty. Instruktor programu profilaktycznego Golden Five. Trener TUS, coach.

Redakcja i konsultacja scenariusza: dr Małgorzata Juda-Mieloch



Przebieg zajęć

Wprowadzenie

Prowadzący wita uczniów i przedstawia temat zajęć.

Dzisiaj porozmawiamy o rodzinie. Stworzymy obraz idealnej rodziny i sprawdzimy, jakie są cechy rodziny dysfunkcyjnej na podstawie obrazu rodziny przedstawionego w tragifarsie Gabrieli Zapolskiej „Moralność pani Dulskiej”. Każdy będzie miał okazję rozpoznać rolę, jaką pełni w swojej rodzinie. Dowiedzie się, gdzie można znaleźć pomoc, gdybyście znaleźli się w trudnej sytuacji rodzinnej.

Część zasadnicza

1. Rodzina

Definiujemy słowo „rodzina”. Prowadzący zadaje pytania, czym jest rodzina i pozwala na swobodne wypowiedzi. Podsumowuje dyskusję. Wskazuje na to, że nie ma idealnych rodzin, ale są pewne cechy, po których poznamy, że rodzina funkcjonuje dobrze lub źle.

Prowadzący zadaje pytanie: *Jakie znacie rodzaje rodzin?* Każdy uczeń otrzymuje karteczkę samoprzylepną i zapisuje na niej cztery znane mu rodzaje rodzin. Następnie uczniowie łączą się w pary z najbliższą siedzącą osobą i tworzą wspólną listę czterech rodzajów rodzin. Potem pary łączą się w czwórki. Zadanie jest to samo. Jeśli klasa jest większa, czwórki mogą się połączyć w ósemki i znów stworzyć wspólną listę rodzajów rodzin. Grupy odczytują swoją listę. Prowadzący zapisuje rodzaje rodzin na tablicy. Wskazujemy na różnorodność typów rodzin.

2. Zestaw cech idealnej rodziny

Prowadzący przygotowuje kartę flipchart. Wpisuje na górze hasło RODZINA. Kartę dzieli na pół. W prawej kolumnie wpisuje hasło „Idealna rodzina”. W lewej – „Rodzina dysfunkcyjna”. Prowadzący zadaje pytanie: *Z jakimi pozytywnymi cechami kojarzy ci się rodzina?* Uczniowie podchodzą do stolika, na którym rozłożone są karty emocji (**GRA NA EMOCJACH**). Każdy uczeń wybiera jedną kartę, która zobrazuje pozytywną cechę rodziny. Uczniowie po kolei wymieniają cechę, pokazując kartę emocji całej klasie. Prowadzący zapisuje cechy w pierwszej kolumnie.

3. Rodzina Dulskich

Prowadzący łączy klasę w 4- lub 5-osobowe zespoły. W torebce prezentowej ma przygotowane odpowiednio 4 lub 5 różne kolory guzików według liczby uczniów. Zespoły tworzą się poprzez łączenie osób, które wylosowały te same kolory lub rodzaje guzików. Prowadzący rozdaje **ZAŁĄCZNIK NR 1**. Zespoły przygotowują kartkę i długopis. Wybierają sekretarza (lidera) grupy. Zadaniem grup jest wypełnienie drzewa genealogicznego rodziny Dulskich. Grupy prezentują wyniki swojej pracy. Prowadzący krótko przypomina charakterystykę postaci.

Następnie prowadzący rozdaje fragmenty utworu, na podstawie których zespoły mają wypisać cechy rodziny dysfunkcyjnej. **ZAŁĄCZNIK NR 2**. Uczniowie odczytują zebrane cechy na forum klasy, a prowadzący zapisuje je w drugiej kolumnie karty flipchart pod hasłem „Rodzina dysfunkcyjna”.



Podsumowanie

Prowadzący opisuje uczniom psychologiczne mechanizmy funkcjonowania rodziny dysfunkcyjnej. Omawia poszczególne role występujące w rodzinie, zachęcając, aby uczniowie zastanowili się, która z nich jest w ich przypadku dominująca. Prowadzący prosi, aby uczniowie nie dzielili się tymi przemyśleniami z innymi uczniami. Ta świadomość ma pozostać tylko w samym uczniu.

Prowadzący zachęca uczniów do dyskusji, zadając pytania:

- Czego oczekujesz od swojej rodziny?
- Co może zrobić młody człowiek wychowujący się w rodzinie z dysfunkcją?

Prowadzący odczytuje fragment „Moralności pani Dulskiej”: Akt I Scena IX.

Na to mamy cztery ściany i sufit, aby brudy swoje prać w domu i aby nikt o nich nie wiedział. Rozwłóczyć je po świecie to ani moralne, ani uczciwe. Ja zawsze tak żyłam, ażeby nikt nie mógł powiedzieć, iż byłam powodem skandalu. Kobieta powinna przejść przez życie cicho i spokojnie. Tak już to jest i żadne nic nie pomoże.

Prowadzący prosi, aby uczniowie, którzy uważają stwierdzenie Dulskiej za trafne, podnieśli rękę. Następnie pyta, kto jest przeciw takiej opinii, a na koniec rękę podnosi ten, kto się wstrzymał od głosu. Prowadzący tłumaczy uczniom, jak ważne jest, aby w sytuacjach kryzysu rodziny i własnego poszukać pomocy u kogoś zaufanego lub skorzystać z pomocy poprzez bezpłatne infolinie. Porównuje sytuację kryzysową do interwencji w przypadku konieczności udzielenia pierwszej pomocy przedmedycznej. Wyjaśnia, że szukanie pomocy dla kolegi czy koleżanki poprzez zgłoszenie wychowawcy lub specjalistom szkolnym jest aktem odwagi, a nie donosicielstwa.

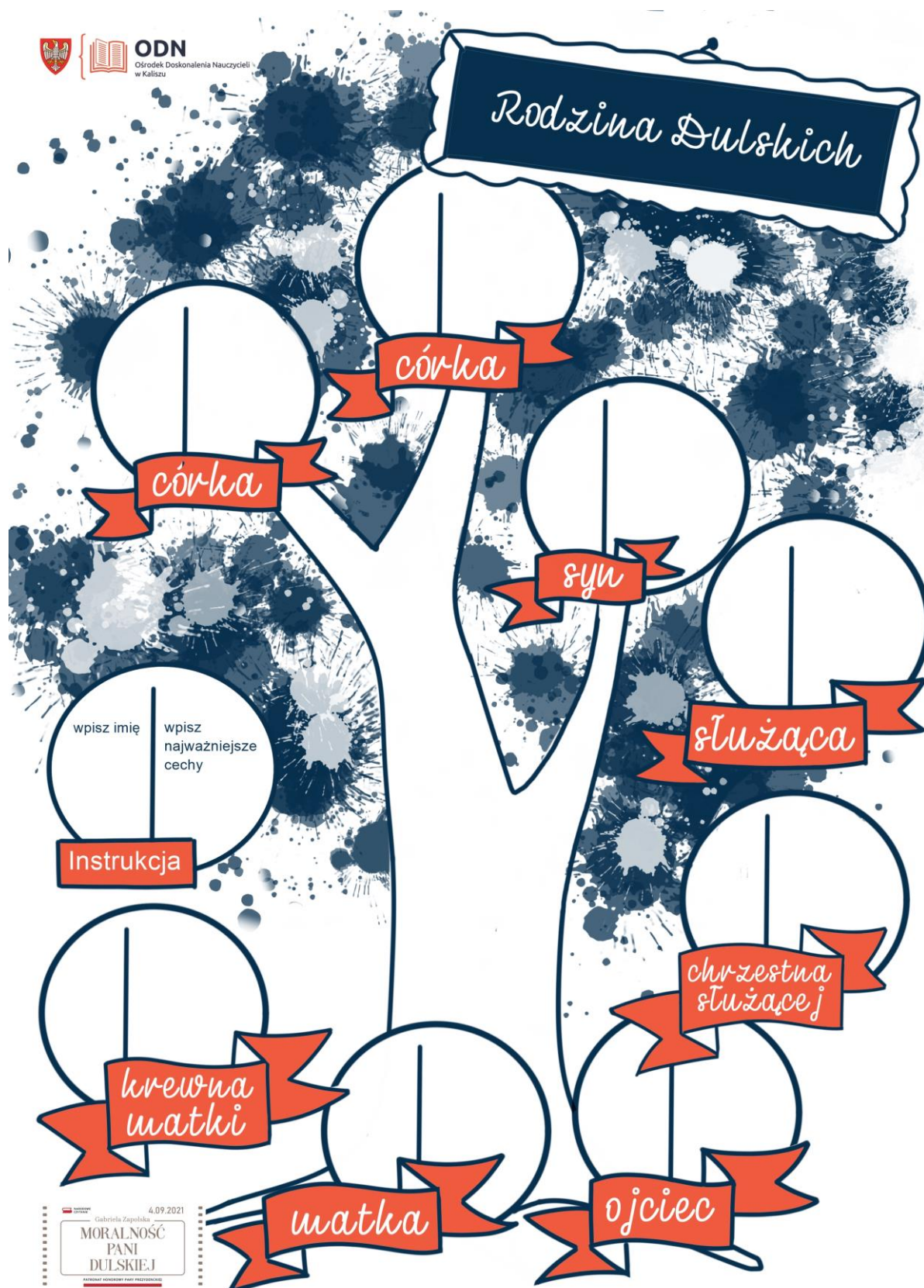
Każdy uczeń otrzymuje kserokopię bezpłatnych telefonów pomocy. **ZALĄCZNIK NR 3.**



ODN

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Kaliszu

ZALĄCZNIK NR 1. DRZEWO GENEALOGICZNE DULSKICH





ZAŁĄCZNIK NR 2. CECHY RODZINY DULSKICH

mąż Dulskiej – Felicjan (jego jedyna kwestia w dramacie) Jaką rolę odgrywa Dulski jako ojciec?

Akt II Scena I

DULSKA

Już cię niesie do kawiarni? No... masz swoje dwadzieścia centów. Teraz będę co dzień dawać po dwadzieścia centów. Tygodniowo — nie... na nic. Zaraz wszystko przetracasz z koleżkami. A wracaj na kolację!

Znika. — Dulski chwilę stroi się przed lustrem — wreszcie wychodzi. — Hesia biegnie natychmiast do pieca — włazi na krzesło i kradnie cygaro.

Akt II, scena 15

DULSKI Felicjan

A niech was wszyscy diabli!!!

pani Dulska do służącej Jaką postawę prezentuje Dulska wobec syna Zbyszka?

Akt I Scena II

HANKA

Proszę wielmożnej pani, to... przez panicza.

DULSKA

A...

HANKA

Tak... ja nie chcę — bo to...

DULSKA

Znowu?

HANKA

Ciągle — a to to — a to tak... a ja przecież...

DULSKA

nie patrząc na nią

No — dobrze. Ja mu powiem.

HANKA

Proszę wielmożnej pani — to na nic. Przecież wielmożna pani już nie raz, nie dwa mówiła, że mówiła...

DULSKA

No — ale teraz to pomoże.

[...]

DULSKA

Idź po mleko i po bułki.


ODN

 Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Kaliszu

pani Dulska – rozmowa ze Zbyszkiem
Jaki jest stosunek Zbyszka do matki?
Jaka postawę prezentuje Zbyszek na co dzień?

Akt I Scena V

DULSKA
wpada jak bomba

Jesteś?

ZBYSZKO

Jestem i znikam. Idę się przespać przed biurem.

DULSKA

Nie! — zostaniesz tu. Mam z tobą do pomówienia.

ZBYSZKO

A!... lecę z nóg.

DULSKA
surowo

Wierzę!...

ZBYSZKO

Nie ma tu gdzie czarnej kawy?

DULSKA

Nie ma, mój panie! Hesia nic nie szanuje. Nigdy z ciebie nie będzie kobieta jak należy.

Dziewczęta wybiegają.
ZBYSZKO

Nie ma czarnej kawy w tym zakładzie?

DULSKA

Gdzie byłeś?

ZBYSZKO

He?

DULSKA

Gdzie byłeś do tej pory?

ZBYSZKO

Gdybym mamci powiedział, to by mamcia tak skakała.

DULSKA

O!...

ZBYSZKO

Najlepiej więc nie pytać.

DULSKA

Jestem matką.

ZBYSZKO

Właśnie dlatego.

DULSKA

Muszę wiedzieć, na czym trawisz czas i zdrowie.

ZBYSZKO

Widzi mamcia, co mam pod nosem? Wąsy a nie mleko — a więc...

DULSKA
łamiąc ręce


ODN

 Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Kaliszu

Jak ty wyglądasz!

ZBYSZKO

E!

DULSKA

Jesteś zielony.

ZBYSZKO

To modny kolor. Mamcia kazała także balkony i okna pomalować na zielono.

DULSKA

Która panna cię weźmie, jak będziesz tak wyglądał.

ZBYSZKO

Jeszcze gorszych biorą. Nie ma czarnej kawy w tym zakładzie?

DULSKA

Wyrażaj się inaczej. Ciągłe myślisz, że jesteś w towarzystwie kokocię.

ZBYSZKO

Takie dobre towarzystwo, jak i inne. A potem co mamcia wydziwia na kokotki. Niby to i u nas nie ma kokot w kamienicy. Sama mamcia wynajmowała tej z pierwszego piętra.

pani Dulska do córki

Jaki jest stosunek Dulskiej do córki i do męża?

Akt I Scena II

GŁOS HESI

Mamuńciu, tak zimno! troszkę ciepłej wody...

DULSKA

Jeszcze czego? Hartujcie się... Felicjan! wstajesz? Wiesz? ten błazen, twój syn, nie wrócił jeszcze do domu! Co? nic nie mówisz? naturalnie. Ojciec toleruje. Niedaleko padło jabłko od jabłoni. Ale jak będą dłużki małe — nie zapłacę.

Relacje matka–ojciec–syn

Akt I Scena VI

DULSKI

bierze cygaro, które Zbyszko zdjął z nad pieca — próbuje je

DULSKA

A czy wiesz, o której twój synek do domu wrócił?

DULSKI

wrusza ramionami, że mu to obojętne, i wychodzi środkowymi drzwiami

DULSKA

Zwariować można z tym człowiekiem.

ZBYSZKO

Tak go mama wychowała.


ODN

 Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Kaliszu

Relacje matka–córki

Relacje sióstr

Akt I Scena VIII

DULSKA

Macie parasol? iść prosto — nie oglądać się. Pamiętać: skromność — skarb dziewczęcia.

 do *Hesi*

Nie garb się...

Hanka wchodzi w chustce.
HESIA
rzuca jej książki

Bierz, ciućmo pokręcona. Do widzenia mamci!

Dulska o synu Zbyszku

Jaki jest stosunek Zbyszka do matki?

Akt I Scena V

Jesteś głupi. Ty i twój ojciec — to jedna dusza. On co dzień w cukierni, a ty — Bóg wie gdzie...

Akt I Scena XI

DULSKA

Gdy patrzę na ciebie, to chwilami wierzyć mi się nie chce, że jesteś moim dzieckiem.

ZBYSZKO

No — jeśli mama ma wątpliwości...

DULSKA
do Juliasiewiczowej

Powiadam ci — nie miej nigdy dzieci.

JULIASIEWICZOWA

O! my się nie staramy o to.

DULSKA
do Zbyszka

Nie — ty jesteś wyrodek — ty nie jesteś moim synem.

ZBYSZKO

Jestem, mamciu! jestem, niestety! i to właśnie cała moja tragedia...

idzie do fortepianu i stojąc, zaczyna grać bardzo wprawnie

DULSKA

Słyszałaś? mówi — niestety!

ZBYSZKO

Spodziewam się. Być Dulskim — to katastrofa.

JULIASIEWICZOWA

Doprawdy, Zbyszko — zanadto sobie pozwalasz...

ZBYSZKO

Daj ty mi spokój!

DULSKA
do Juliasiewiczowej

Żadnej moralności, żadnych zasad...



DULSKA o Zbyszku

Akt I Scena XIV

Straszne rzeczy... straszne... słyszałaś, jak on mówi! a to najgorsze, że taki zdolny — taki utalentowany! ta żeby chciał, to przed nim kariera — no... ale nie chce, nie chce... zaraz dadzą drugie śniadanie!... Nie chce, mówię ci... nie, nie. Tylko lumpuje i lumpuje. Jak weźmie te parę reńskich w biurze, tak ginie. I jak to wygląda!... Nic, tylko kawiarnie i spódnice.

Rozmowa Zbyszka z Melą

Co Zbyszek i Mela sądzą o rodzinie? Co ich boli?

Akt II Scena VII

Zbyszko — Mela

W kaftaniczku — głowa związana. Podchodzi cicho do *Zbyszka* i siada na małym stołeczku naprzeciw niego.

MELA

nieśmiało

Zbyszko!

ZBYSZKO

Nie położyłaś się?

MELA

Nie mogę. Jeszcze mi gorzej. Czy ci nie przeszkadzam?

ZBYSZKO

Nie.

Ty jeszcze z całej rodziny jesteś najmożliwsza. Może dlatego, że jesteś chora, więc jest w tobie coś miłszego, coś innego, jak u tamtych.

MELA

Coś innego? i czy myślisz, że dlatego że jestem chora?

ZBYSZKO

Tak. Nie masz dużo sił życiowych, więc nie idziesz, rozbijając łokciami, przez życie — ale się... skradasz. Rozumiesz? co?

MELA

Tak. Mnie się także zdaje, że ja się wszystkim usuwam, że mnie lada chwila ktoś potrąci, że...

ZBYSZKO

To źle. Panna Dulska powinna iść naprzód tak... rozumiesz. Ktoś potrąci — ty jego... to powinna być nasza zasada. Jak najwięcej miejsca. *Für die obere zehn tausend milionen kohtunen!*

MELA

patrzy na niego chwilę

Zbyszko! dlaczego ty nas wszystkich tak nie lubisz?

ZBYSZKO

Za mało „nie lubisz”. Ja was wszystkich nienawidzę i siebie razem z wami.

MELA

Siebie nienawidzisz także... A ja to znowu... Pozwól mi trochę z tobą porozmawiać. Dobrze? Jak szara godzina nadejdzie, to ja dałabym wszystko, żeby móc z kimś dobrze, cicho, spokojnie



porozmawiać. Tylko że u nas to niepodobna. Jak w tartaku. Mama mówi, że się pracuje. Ale przecież można i myślą popracować. Prawda Zbyszku?

osuwają się przed nim tak, że światło z pieca oświetla grupę tych dwojga smutnych i zgnębionych
ZBYSZKO

Mów... mów...

MELA

Ty siebie nienawidzisz, a ja to siebie żałuję. Strasznie. Nie dzieje mi się nic złego. Mam ojca, mamcię, was, chodzę na pensję — jestem prosta, dbają o mnie, dają mi żelazo, nacierają wodą — uczę się wszystkiego, a przecież, przecież, Zbyszko, mnie się zdaje, że mi się dzieje jakaś krzywda — że mnie ktoś więzi, że mi ściśnięto gardło, że... Ja ci tego opowiedzieć nie mogę, ale...

ZBYSZKO

To źle, Melo, że ty tak czujesz — źle.

Najlepiej pozbadź się tych sensacji. Niedługo wyrośniesz, pójdziesz dobrze za męża i będziesz świat rozbijać łokciami.

MELA

Nie — ja pójdę do klasztoru.

ZBYSZKO

Gadanie. Głębsza warstwa weźmie górę. Będziesz taka, jak mama.

MELA

Ojciec przecież łokciami ludzi nie roztrąca.

ZBYSZKO

Bo ojciec wybrał dogodniejszą drogę. Mama za niego łokciami się przez świat przepycha, a on za nią.

MELA

po chwili

To wszystko bardzo jakieś smutne.

ZBYSZKO

Koń by zapłakał.

MELA

Ty ze wszystkiego się śmiejesz.

ZBYSZKO

Tak śmieją się wisielce.

Chwila milczenia.



ZAŁĄCZNIK NR 3 MIEJSCA, GDZIE MOŻNA SZUKAĆ POMOCY

Miejsca, gdzie można szukać pomocy

- **Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży** – bezpłatny numer 116 111
- **Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka** – bezpłatny numer 800 12 12 12, całodobowy, 7 dni w tygodniu.
- **Infolinia dla dzieci, młodzieży, rodziców i pedagogów prowadzona przez fundację ITAKA** – bezpłatnie, całodobowo pod numerem 800 080 222.
- **Telefon Zaufania Grupy Ponton** – edukatorów seksualnych, działa w każdy piątek od 16:00 do 20:00 pod numerem 22 635 93 92. Płatny zgodnie z taryfą Twojego operatora (połączenie z numerem stacjonarnym).
- **Telefon Zaufania Stowarzyszenia LAMBDA Warszawa, kierowany do osób LGBT, ich rodzin i bliskich** – 22 628 52 22, od poniedziałku do piątku od 18:00 do 21:00. Płatny zgodnie z taryfą Twojego operatora (połączenie z numerem stacjonarnym).
- **Telefon Wsparcia Fundacji Nagle Sami** – bezpłatny telefon dla osób, które zmagają się ze stratą bliskiej osoby. Działa od poniedziałku do piątku w godzinach 17:00 – 20:00 pod numerem 800 108 108.
- **Niebieska Linia** – pomoc dla osób doświadczających przemocy w rodzinie. Bezpłatny numer 800 120 002 działa 7 dni w tygodniu, przez całą dobę.
- **Infolinia Stowarzyszenia Katolickiego Ruchu Antynarkotyczny KARAN** – pomoc dla osób zmagających się z nadużywaniem, uzależnieniem od narkotyków, ich rodzin i bliskich. Działa codziennie, w godzinach od 9 do 17 pod numerem 800 120 289.
- **Ogólnopolski Telefon Zaufania Narkotyki** — profesjonalna pomoc w zakresie informacji, porad, wsparcia psychologicznego dla osób uzależnionych od narkotyków i osób z ich otoczenia. Opłata za połączenie wynosi 35 groszy; telefon działa codziennie w godzinach 16-21 pod numerem 800 199 990.